

**Дмитро
Никифоров,**
адвокат, партнер *Vargen
Law Firm*

- Яке покарання може загрозувати за допущення виробничого травматизму?
- Судова практика, пов'язана з виробничим травматизмом
- Як будувати захист у таких справах?

Виробничий травматизм: кримінально-правові ризики для керівника

Як показує практика, традиційний підхід до питання виробничого травматизму — покласти відповідальність за розслідування та профілактику нещасних випадків на відділ охорони праці — себе не виправдовує. Хоча б тому, що якщо нещасний випадок все таки відбувся, кримінальну відповідальність за це може нести керівник підприємства, головний інженер або інша вища посадова особа.

Кого і в чому можуть звинуватити?

У разі настання тяжких чи смертельних наслідків роботодавця зобов'язаний повідомити про подію поліцію, а також надіслати поліції матеріали розслідування (Порядок розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві, затверджений Постановою КМУ від 17.04.2019 № 337).

Повідомлення до поліції про загрозу для життя чи здоров'я працівників слугує підставою для відкриття кримінального провадження за ст. 271 Кримінального кодексу України (порушення вимог законодавства про охорону праці).

ДОВІДКА

Для початку кримінального провадження за ст. 271 Кримінального кодексу України потрібно, щоб настали конкретні негативні наслідки у вигляді ушкоджень здоров'я чи смерті.

Вказана стаття охоплює порушення загальних правил охорони праці — тих, які стосуються всіх працівників і спрямовані на попередження заподіяння шкоди будь-яким особам, пов'язаним з виробництвом.

Порушення спеціальних правил безпеки охоплюються іншою статтею, яка також досить часто використовується право охоронцями — ст. 272 Кримінального кодексу України (порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою).

ДОВІДКА

Для притягнення до відповідальності за ст. 272 Кримінального кодексу України достатньо лише створення загрози загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків, або заподіяння шкоди здоров'ю особи

У випадку виникнення критичних ситуацій на виробництві з'являються ризики притягнення службових осіб підприємства до кримінальної відповідальності, які можуть завершитися винесенням обвинувального вироку суду.

- **Про яких саме службових осіб ідеться?**

Найчастіше це керівник підприємства та головний інженер. У деяких випадках — інші особи, які на підставі наказу адміністрації, посадової інструкції чи відповідно до займаної посади мають спеціальні обов'язки щодо охорони праці.

- **Які випадки виробничого травматизму призводили до винесення реальних вироків?**

У Єдиному державному реєстрі опубліковано багато вироків за злочинами проти безпеки виробництва. Усі вони мають спільні риси, і в більшості випадків слідство доводить у суді вину службових осіб, а суд визнає осіб винними та призначає покарання у вигляді **обмеження чи позбавлення волі**.

ВАЖЛИВО

Ще один негативний наслідок — це передбачене статтями додаткове покарання у вигляді заборони займати певні посади, пов'язані з виконанням керівних функцій. Тобто вирок також може стати перешкодою у призначенні на керівні посади протягом визначеного судом строку.

Проаналізуємо судову практику та на конкретних прикладах розглянемо, як недотримання простих правил безпеки може призвести до притягнення службових осіб підприємства до кримінальної відповідальності.

Дозвільні документи

Керівник підприємства видав ненавченим працівникам — майстру та слюсарю-сантехніку — завдання на проведення робіт з продування та відкачування каналізаційних колодязів. Під час продувки каналізаційної труби колодязя відбулось заклинення промивного рукава компресорної системи. Один із працівників спустився в колодязь для усунення проблеми, однак знепритомнів від газів, які виділялися від каналізаційних стоків. Інші два працівники один за одним спускалися для порятунку колеги і також знепритомніли.

Результат — одна особа загинула, двох врятували рятувальники ДСНС та доставили до лікарні в тяжкому стані.

Слідство розпочало досудове розслідування за ст. 271 КК України через порушення вимог законодавства про охорону праці та встановило низку порушень законодавства.

ПРАКТИКА

Директора звинуватили в тому, що за відсутності дозволу Держпраці на виконання робіт з підвищеної небезпеки, він:

- допустив до ведення робіт підвищеної небезпеки ненавчених працівників;
- допустив до керування працівниками підприємства ненавчену особу, що працювала за цивільно-правовим договором;
- не забезпечив працівників засобами індивідуального захисту.

Саме ці обставини призвели до летальних наслідків.

Суд засудив директора підприємства до 4 років позбавлення волі з іспитовим строком 2 роки. Також суд заборонив йому займати посади, пов'язані з виконанням адміністративно-господарських чи організаційно-розпорядчих функцій строком на 3 роки (вирок Великоновосілківського районного суду Донецької області від 23.02.2018 та Апеляційного суду Донецької області від 24.05.2018 у справі № 220/224/18).

Електрообладнання

Правоохоронні органи розпочали досудове розслідування за ч. 2 ст. 272 КК України через порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою, що призвели до смерті.

ПРАКТИКА

Директора підприємства звинуватили в тому, що він запросив свого знайомого, який раніше працював на заводі, для проведення профілактичних робіт електрообладнання, що знаходиться в приміщенні закритої трансформаторної підстанції. При цьому договір на обслуговування електроустановок підприємства з останнім не укладався та наявність відповідного дозволу не перевірялася. Також ним не було забезпечено дотримання вимог Правил безпечної експлуатації електроустановок споживачів, зокрема, щодо зняття напруги зі струмовивідних частин, поблизу яких виконувалися роботи, чи їх обгородження

Під час виконання профілактичних робіт електрообладнання колишнього працівника заводу вдарило струмом, в результаті чого він помер на місці події.

Директор підприємства визнав свою провину. Суд призначив йому покарання — обмеження волі на строк 2 роки, замінивши його іспитовим строком на 1 рік. Додатково суд позбавив його права обіймати посади, пов'язані з виконанням адміністративно-розпорядчих функцій на 1 рік (вирок Білопільського районного суду Сумської області від 19.03.2019 у справі № 573/362/19).

Роботи на висоті

У цій справі директора та головного інженера підприємства притягли до кримінальної відповідальності за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою за ч. 2 ст. 272 КК України.

Директор залучив бригаду працівників до виконання робіт з підвищеної небезпеки. Серед них була особа, залучена без укладання трудового договору. Ця особа мала здійснити обрізку дерев з кошика автомобільного гідравлічного підйомника на висоті 6 метрів. Внаслідок порушення правил безпеки під час обрізки одна гілка надломилася і впала на особу, яка перебувала в кошику, завдавши несумісні з життям травми.

ПРАКТИКА

- Слідчі встановили, що директор допустив до виконання робіт особу, яка не пройшла навчання та перевірку знань з питань охорони праці, без медичного огляду та професійного добору, при цьому без проєкту ведення робіт, в якому зазначаються типи, перелік необхідних засобів захисту та порядок безпечного виконання робіт на висоті. Також директор не забезпечив присутність відповідальної особи (керівника робіт), що знаходиться в прямому причинному зв'язку з настанням надзвичайної події — травмування та загибелі особи.
- Головного інженера звинуватили в тому, що він видав наряд на ведення робіт підвищеної небезпеки, незважаючи на допущені директором підприємства порушення

Суд визнав винними директора та головного інженера підприємства, оскільки вони були відповідальні за дотримання правил безпеки, і їх умисні дії щодо порушення цих правил призвели до загибелі людини та вчинення злочину за ч. 2 ст. 272 КК України.

Призначене покарання — 3 роки обмеження волі з позбавленням права обіймати посади чи займатися діяльністю, пов'язаною з виконанням організаційно-розпорядчих функцій строком на 2 роки (вирок Добропільського міськрайонного суду Донецької області від 14.09.2017 у справі № 227/873/17).

ВИСНОВОК ЕКСПЕРТА

Які причини виникнення розглянутих вище ситуацій?

В усіх випадках — умисне невиконання службовими особами підприємства встановлених вимог з охорони праці. Часто невиконання елементарних базових правил безпеки призводить до таких негативних наслідків, як притягнення до кримінальної відповідальності, але головне — це коштує життя людей.

Як захищатись у таких справах?

Незважаючи на загальну тенденцію, існує багато випадків виправдання порушників судами. Основні позиції захисту в таких справах полягають у спростуванні порушень законодавства про охорону праці.

ВАЖЛИВО

Часто нещасні випадки на виробництві викликані не умисними діями відповідальної за охорону праці особи, а порушеннями правил безпеки чи інших вимог охорони праці самими працівниками (невиконання чи недбале виконання правил, використання заборонених способів виконання певних робіт тощо). У таких випадках відсутній причинний зв'язок між діями керівника та виниклими негативними наслідками для особи.

Також часто помиляються і самі правоохоронці, зокрема не зазначають конкретні пункти та статті підзаконних нормативних актів, які не дотримано особою. Загальні ж посилання у таких випадках є недопустимими. Якщо суть допущеного порушення не розкрито, притягнення до відповідальності виключається. Слідство обов'язково має доводити, що конкретні обов'язки з охорони праці покладено на обвинуваченого. У протилежному випадку відповідальність виключається.

Отже, виправдувальні вироки у справах про виробничий травматизм є наслідком кропіткої роботи захисту щодо доведення відсутності порушення правил або причинного зв'язку між порушенням і негативними наслідками.

Проте, звичайно, головному інженеру та іншим посадовим особам підприємства краще слідкувати за тим, щоб їхні підлеглі дотримувалися правил безпеки. Ретельне виконання всіх правил дозволить зберегти життя і здоров'я та уникнути ризику притягнення до кримінальної відповідальності.